

ИРАЦИОНАЛНЕ ЕВАЛУАЦИЈЕ И АНТИСОЦИЈАЛНО ПОНАШАЊЕ АДОЛЕСЦЕНАТА*

*Татјана Вукосављевић-Гвозден***, *Горан Опачић*
Одељење за психологију, Филозофски факултет, Београд
и Зорица Марић
РЕБТ центар, Београд

Апстракт. Поставке рационално-емотивне бихејвиоралне терапије указују на улогу ирационалних уверења у појави агресивног и антисоцијалног понашања. Циљеви овог истраживања су утврђивање да ли постоје везе између ирационалних уверења и самопроцене антисоцијалног понашања и да ли постоје разлике у погледу ирационалних уверења између младих којима су изречене казнене мере од стране судије за малолетнике у односу на компаративну групу. Истраживање је обављено на два подузорка – први чине адолесценти мушког пола (N=116), узраста од 16 до 19 година, а други чине адолесценти мушког пола, од којих је 50 адолесцената којима су изречене казнене мере од стране судије за малолетнике, просечног узраста 17 година и 6 месеци, као и 50 чланова компаративне групе. Коришћени су модификована верзија скале ирационалних уверења (GABS) (Marić, 2002, 2003) и скала антисоцијалног понашања (SAP) (Орачић, 2010, у припреми). Мултипла регресиона анализа је показала да је најбољи предиктор скор на скали антисоцијалног понашања „захтев за апсолутном коректношћу других и њихово обезвређивање“, затим следи тежња ка перфекционизму и успеху који делује као фактор који смањује вероватноћу антисоцијалног понашања. Готово идентични резултати добијени су поређењем група. Добити налази дају смернице за дизајнирање превентивних програма (скицираних у дискусији) који би на адолесцентном узрасту могли смањити учесталост агресивног и антисоцијалног понашања.

Кључне речи: ирационална уверења, бес, антисоцијално понашање.

Антисоцијално понашање се карактерише репетитивним обрасцима понашања која су супротна етичким стандардима и узрокују континуирани конфликт између особе и друштва (Berger, 2003). Један од најразорнијих симптома који чине овакво понашање јесте агресивност и хостилност према другима, поред импулсивности, неодговорности, ниске фрустрационе толеранције, емоционалне незрелости, ослабљеног суђења и

* *Напомена.* Чланак представља резултат рада на пројекту Психолошки проблеми у контексту друштвених промена, број 149018 (2006-2010), подпројекат „Насиље у школама“, чију реализацију финансира Министарство за науку и технолошки развој Републике Србије.

**E-mail: tanja_vukosavljevic@hotmail.com

тако даље. Агресивно понашање често се повезује са високим нивоима беса, али се може одвијати и без овог осећања. Неки аутори наглашавају да је за неке младе особе насиље инструментално или да се користи да би се постигао одређени циљ (Dodge, 1990), док други аутори доводе у питање разликовање између агресије настале из беса и инструменталне агресије (Bushman & Anderson, 2001). Бес изгледа да је клинички медијатор у многим (али не у свим) врстама насилног понашања, стога: „Смањивање беса изгледа неопходно да би се помогло просоцијално понашање“ (DiGiuseppe & Tafrate, 2007: 68).

Антисоцијално понашање је сложен проблем који истражују многобројни приступи, али због ограниченог простора не могу бити адекватно приказани у овом раду. Ограничићемо се, стога, на когнитивно-бихејвиорални приступ који се најчешће користи за решавање проблема беса, агресивног и антисоцијалног понашања (Beck & Fernandez, 1998). Хипотезе о настанку агресивног понашања у овом приступу наглашавају улогу пристрасних атрибуција и дисфункционалних евалуација догађаја који служе као „окидачи“ (Ellis, 1977; Dodge *et al.*, 1990; Novaco, 1994; Beck, 1999). Задржаћемо се, при томе, посебно на гледиштима рационално-емотивне бихејвиоралне терапије (РЕБТ) која спада у терапије когнитивне реструктурирације које су најпознатији део когнитивно-бихејвиоралног приступа (Scott & Dryden, 1998).

РЕБТ поставља познати АБЦ модел који тврди да особа емоционално и понашајно реагује (Ц) на догађаје (А) у зависности од тога да ли их евалуира на основу рационалног или ирационалног система уверења (Б). Ирационална уверења повезана с бесом и агресивним понашањем подразумевају да особа заговара апсолутистичке и ригидне захтеве да људи, са којима је у контакту, апсолутно морају, под практично свим околностима и у свако доба, поступати према особи онако како она жели (Ellis, 1977; 1994). Уколико то не учине, особа их види као потпуно покварене, лоше, безвредне, сматра да не заслужују добар живот и да их треба озбиљно казнити. Поред тога, значајна су и друга ирационална уверења у виду ужасавања (на пример, „Апсолутно је ужасно да мисле да сам слаб“) и ниске фрустрационе толеранције (на пример, „Не могу поднети да мисле да сам слаб“).

Бесу некада претходи анксиозност, а насиље некада представља покушај да се отклони опажена претња повезана са сликом о себи или сопственом добробити (Ellis, 1977; Dryden, 1990). Агресивни адолесценти често се осећају инфериорно у друштву својих вршњака и да би компензовали ово осећање изазивају и понижавају друге, покушавајући

да на неки начин „освоје” њихову позицију у вршњачкој групи (Bernard & Joyce, 1984).

Поставке РЕБТ-а емпиријски су истраживане од стране многобројних истраживача. Поменућемо само нека од савремених истраживања која су утврдила да су за појаву беса и агресивног понашања значајни захтевност (David *et al.*, 2002; DiGiuseppe & Froh, 2002), обезвређивање себе и других (Jones & Trower, 2004), ниска фрустрациона толеранција (Martin & Dahlen, 2004; Harrington, 2006) и ужасавање (Martin & Dahlen, 2004). Као што видимо, ове поставке добиле су истраживачку подршку, али уз низ дилема која од ирационалних уверења су најзначајнија. Такође, унутар РЕБТ-а направљени су различити превентивни програми који су се показали успешним у различитим едукационим контекстима, а који обухватају пружање помоћи деци и младима да науче да реструктурирају евалуације неповољних догађаја и развију вештине асертивног понашања и конструктивног руковања ситуацијама (Sharp & McCallum, 2005; Vernon & Bernard, 2006; Banks & Zions, 2009).

Метод

Циљеви истраживања. Истраживање је експлоративно. Основни циљеви истраживања су: (а) утврдити да ли постоје везе између ирационалних уверења и самопроцене антисоцијалног понашања; (б) утврдити да ли постоји разлика у погледу ирационалних уверења између младих којима су изречене казнене мере од стране судије за малолетнике у односу на компаративну групу.

Узорак. Истраживање је обављено на два подузорка. Први подузорок чинило је 116 младића уписаних у средње стручне школе на ширем подручју Београда, просечног узраста 17 година и 1 месец. Други подузорок чинило је 100 испитаника мушког пола, од којих је 50 адолесцентна којима су изречене казнене мере од стране судије за малолетнике, просечног узраста 17 година и 6 месеци, као и 50 чланова компаративне групе просечног узраста 17 година и 8 месеци.

Инструменти. Модификована верзија скале ирационалних уверења – ГАБС (Marić, 2002, 2003) представља скраћену верзију скале *општих ставова и уверења* (Bernard, 1998). Модификација скале подразумевала је избацивање тврдњи које се понављају и преформулисање неких тврдњи тако да јасније рефлектују ирационалну захтевност. Ова верзија састоји се од 37 тврдњи; одговори су изражени на петостепеној скали. У проверама поузданости и валидности у нашој средини (Marić, 2002; 2003) издвајају се пет фактора од којих четири мере ирационална

уверења (29 тврдњи), а један рационална уверења (8 тврдњи). Алфа коефицијент поузданости за супскалу сачињену од свих ирационалних тврдњи је висок (преко 0.9), а за супскалу рационалних тврдњи је нешто нижи (око 0.7). На скупу индикатора који су сачињавали само ирационална уверења примењена је анализа главних компонената. Према Кателовом Scree критеријуму задржана су четири фактора која објашњавају укупно 52.45% варијансе. Преглед учешћа појединих компонената у објашњењу варијансе поменутог скупа варијабли дат је у Табели 1.

Табела 1: Ирационална уверења – проценат варијансе објашњен задржаним факторима

Компонента	Својствена вредност	Варијансе %	Кумулативни %
1	8.572	29.558	29.558
2	2.681	9.244	38.802
3	2.465	8.500	47.302
4	1.495	5.155	52.457

На задржаним главним компоненатама извршена је промакс ротација. Матрица склопа и корелације међу факторима дате су у Прилозима 1 и 2. У Табели 2 дати су називи фактора, најрепрезентативније тврдње и коефицијенти поузданости (Лорд, Кајзер, Кафријева бета) за сваки од задржаних фактора. За даље анализе коришћени су факторски скорови добијени регресионим поступком.

Табела 2: Поузданост факторских скорова

Супскала		β
Захтев за апсолутном коректношћу других и њихово обезвређивање	Свако ко је према мени безобразан, до сржи је покварен и заслужује све најгоре.	0.874
Самообезвређивање	Нека лоша унутрашња стања показују да сам промашен човек и да заслужујем патњу.	0.827
Захтев за безусловном наклоношћу	Неопходна ми је љубав и наклоност и апсолутно морам освојити нечију љубав и наклоност.	0.857
Перфекционистички захтеви према себи	Ја апсолутно морам битне ствари урадити добро и нипошто не смем доживети неуспех.	0.844

Скала антисоцијалног понашања – САП (Ораџић, 2010, у припреми). Скала је намењена ученицима завршних разреда основне школе, као и ученицима средњих школа, а од ученика се захтевала самопроцена понаша-

ња. Садржи 30 тврдњи које се тичу испољавања различитих облика анти-социјалног понашања као што су, на пример, различити агресивни испади, прокриминално понашање, отпор према школским задацима и тако даље. Индикатори су креирани на основу скале за наставничку процену агресивности деце „дечја сигма“ који је базиран на моделу КОН-6 (кибернетски модел конативног функционисања) (Момировић и сар., 1998). Формулације ставки прилагођене су свакодневном говору младих. Ученици су имали задатак да за сваку тврдњу означе на петостепеној скали самопроцене колико тачно описује њихово понашање. Наглашено им је да ће добијени подаци бити коришћени искључиво у истраживачке сврхе и да неће бити доступни наставницима, тако да могу да дају искрене одговоре. Поузданост укупне скале износи 0.855. Све ставке имају корелацију од преко .25 са првом главном компонентом. Укупан резултат израчунат је као збир одговора на свим ставкама скале.

Резултати

Да бисмо утврдили да ли постоји веза између ирационалних уверења и антисоцијалног понашања ученика, урађена је регресиона анализа у којој је зависна варијабла била укупан скор на скали антисоцијалног понашања.

Табела 3: Мултипла корелација (R), пропорција објашњене варијансе (R^2) и њихова статистичка значајност

Зависна варијабла	R	R^2	F (4,234)	sig.
Антисоцијално понашање сумарно	.348	.121	3.826	.000

Резултати приказани у претходној Табели показују да је корелација између линеарне комбинације предиктора и укупног резултата на скали антисоцијалног понашања мала, али статистички значајна. Ирационална уверења објашњавају нешто мање од 12% варијансе. У табели која следи приказане су изворне корелације, парцијалне корелације, као и парцијални бета пондери.

Подаци у следећој табели показују да су изворне корелације предиктора и критеријума ниске. Значајни предиктори су „захтев за апсолутном коректношћу других и њихово обезвређивање“ („Свако ко је према мени безобзран, до сржи је покварен и заслужује све најгоре“) и „перфекционистички захтеви према себи“ („Ја апсолутно морам битне ствари урадити добро и нипошто не смем доживети неуспех“) који делује про-

тективно. Очекивање безусловне наклоности и самообезвређивање ни-су се показали релевантним предикторима антисоцијалног понашања.

Табела 4: Бета пондери, изворне и парцијалне корелације предиктора и критеријума

Предиктор	β	r	r-парс
Захтев за апсолутном коректношћу других и њихово обезвређивање	.341	.250	.310
Самообезвређивање	.090	.089	.084
Захтев за безусловном наклоношћу	-.058	-.012	-.046
Перфекционистички захтеви према себи	-.236	-.116	-.202

Легенда. Подебљано: $p < .05$

У другом делу истраживања покушали смо да претходне резултате проверимо поредећи две групе испитаника – адолесцената којима су изречене казнене мере од стране судије за малолетнике и компаративне групе. За утврђивање разлика између група на појединим факторима модификоване верзије скале ирационалних уверења коришћена је анализа варијансе (Фишеров F-тест), док је за утврђивање мултиваријантних разлика и дефинисање латентне структуре функције разликовања коришћена каноничка дискриминациона анализа.

Табела 5: Каноничка дискриминациона анализа

	1 компаративна група		2 делинквенти		F (1.98)	Значајн.	w	f
	Просек	стандардна девијација	Просек	стандардна девијација				
Захтев за апсолутном коректношћу других и њихово обезвређивање	-.009	.872	.702	1.082	13.084	.000	.684	.732
Самообезвређивање	-.209	.762	.467	1.109	12.632	.001	.658	.720
Захтев за безусловном наклоношћу	-.217	.954	.236	1.085	4.935	.029	.147	.450
Перфекционистички захтеви према себи	.091	.937	.228	1.027	.482	.489	-.290	.141
Центроиди група	-.494		.494					

Резултати приказани у претходној Табели показују врло сличан сложај односа, као и у првој студији. Када је реч о униваријатним разликама, добијене су значајне разлике на свим факторима изузимајући фактор „перфекционизма“. Просеци су на свим супскалама виши код групе делинквената, премда помало чуди већа стандардна девијација код групе делинквената. Када посматрамо конфигурацију каноничке дискриминационе функције, видимо да је „захтев за апсолутном коректношћу дру-

гих и њихово обезвређивање” најрелевантнији за дефинисање функције, а да „перфекционизам“ при томе делује као субресор. Другим речима, када би били изједначени по свим осталим факторима, перфекционизам би имао протективни ефекат.

Дискусија

Ово истраживање понудило је неколико значајних налаза. Показало се да је од ирационалних уверења најбољи предиктор упитнички мереног антисоцијалног понашања „захтев за апсолутном коректношћу и обезвређивање других“, што је у складу са гледиштима РЕБТ-а. Као што је већ поменуто, Елис (Ellis, 1977, 1994) је заступао гледиште да су за бес и агресивно понашање централна ирационална уверења у виду догматичних захтева према другима и обезвређивање других, иако и остала ирационална уверења имају одређени значај. У оквиру когнитивне терапије, Бек (Beck, 1999) је заговарао различит став да особе са агресивним понашањем негативно вреднују себе, а не друге. Једна од ретких студија која је имала за циљ упоређивање ове две теорије резултирала је налазима да су у специфичној епизоди беса и агресивног понашања присутни захтевност и обезвређивање других, али још више од тога је присутно обезвређивање себе (Jones & Trower, 2004). Налази нашег истраживања су другачији: они показују да је за антисоцијално понашање најбитнији захтев за апсолутном коректношћу других и њихово обезвређивање.

Такође, резултати показују да перфекционистички захтеви према себи делују као фактор који смањује вероватноћу антисоцијалног понашања. Елис (Ellis, 2002) је сматрао да перфекционизам чине догматични захтеви усмерени према себи и самообезвређивање, и наглашавао је само негативне последице овакве ирационалне животне филозофије. За разлику од њега, савремени истраживачи утврђују да перфекционизам може резултирати и негативним и позитивним исходима (Frost *et al.*, 1993; Rice & Slaney, 2002). Здравни перфекционизам огледа се у постављању високих личних стандарда и тежњи ка извршним резултатима. Налази указују да је повезан са прилагођеношћу, самопоуздањем, савесношћу и алтруистичким социјалним ставовима (Blankstein & Dunkley, 2002; Burns & Fedewa, 2005). Нездравни перфекционизам укључује осећање некомпетентности у спровођењу обавеза, константне сумње у квалитет свог постигнућа и забринутост у вези с грешкама. Тенденција ка самообезвређивању (присутна код нездравог перфекционизма) заслужна је за настанак различитих психолошких проблема, а не постав-

љање ексцесивно високих стандарда само по себи (Flett & Hewitt, 2002; DiBartolo *et al.*, 2004).

Будући да су се у нашем истраживању „перфекционистички захтеви према себи” (као тежња ка постављању високих личних стандарда) и „самообезвређивање” појавили као два јасно одвојена фактора, можемо закључити да овај први фактор указује пре на здрав него на нездрав перфекционизам. Повезаности здравог перфекционизма са позитивним интерперсоналним карактеристикама и етичношћу чини лако схватљивим налаз да овај фактор штити особу од антисоцијалног понашања.

Такође, резултати указују да су добијене значајне разлике између подузорака на свим факторима изузимајући фактор „перфекционизма”. Просечне вредности на свим супскалама више су код групе делинквентата. Овакав налаз такође је у складу са гледиштима РЕБТ-а, по којима су ирационална уверења повезана са психопатологијом, укључујући и антисоцијално понашање (Ellis, 1977; 1994). Кад је реч о перфекционистичким захтевима према себи, тврдње су дефинисане на уопштен начин (на пример, „Ја апсолутно морам битне ствари урадити добро и нипошто не смем доживети неуспех”), тако да се може претпоставити да ипак постоје извесне разлике у садржају онога што особе захтевају од себе у узорцима неделинквентних и делинквентних адолесцената. Као што видимо, резултати потврђују теоријска полазишта и емпиријске провере проистекле из РЕБТ-а (David *et al.*, 2002; DiGiuseppe & Froh, 2002). Предност овом раду даје то што се добијени налаз не може тумачити као артефакт употребљеног метода. Упитнички приступ као и поређење екстремних група намећу готово идентичне закључке.

Важно је, ипак, истаћи да ирационална уверења у истраживању објашњавају само мали део варијансе варијабле антисоцијалног понашања. Антисоцијално понашање настаје услед сложеног скупа различитих мотива, ван ирационалних уверења која су испитивана, у којима се истиче користољубље и покушаји да се антисоцијалним понашањем прибави за себе оно што се жели. Значајну улогу у настанку оваквог понашања играју, такође, различити дефицити укључујући ослабљено суђење, неспособност да се учи из грешака, недостатак емпатије и свести о болу других и тако даље, као и различите физиолошке карактеристике међу којима се истиче одсуство страха. Да би се боље разумело антисоцијално понашање, потребно је у наредним истраживањима укључити више варијабли поред ирационалних уверења. Такође, потребно је повећати узорак који би, осим већег броја испитаника мушког пола, требало да садржи и испитанице женског пола (како оне којима су изречене казнене мере, тако и оне које би чиниле компаративну групу).

Упркос ограничењима овог истраживања, његови налази могу дати неке смернице за дизајнирање превентивних програма који би на адолесцентном узрасту могли смањити учесталост ових изразито дисфункционалних реакција. Делови оваквих програма могу да се пронађу у цртама РЕБТ-а који укључују:

(а) подучавање младих људи да имају различите емоционалне и понашајне опције кад се нешто неповољно дешава (на пример, могу да се осете само незадовољно, а не бесно, и да се асертивно заузму за себе, уместо да агресивно реагују);

(б) пружање помоћи младима у преузимању одговорности за сопствена осећања и понашања, које почива на разумевању да ми сами, а не наша околина, вршимо најзначајнији утицај на то како ћемо реаговати;

(в) коришћење стратегија идентификовања и оспоравања ирационалних образаца мишљења (налази нашег истраживања сугеришу да нагласак треба ставити на мењање догматичне захтевности према другима и глобалног негативног вредновања других и себе самог);

(г) употребу мултимодалних стратегија у оспоравању које укључују когнитивне, емотивне, имагинативне и бихејвиоралне технике;

(ђ) пружање помоћи младима да конструишу или оснаже већ постојеће рационалне тврдње, које су флексибилније и укључују боље прихватање других и себе;

(е) учење вештина релаксације, решавања проблема, руковања конфликтима и развијање социјалних вештина;

(ж) давање такозваних „домаћих задатака“, којима се практикују рационални начини мишљења, осећања и понашања у „стварном свету“.

Основна претпоставка едукационих програма јесте да је превенција ефикаснија од лечења, да можемо научити младе како да мисле рационално што ће им помоћи да приступе развојним и ситуационим изазовима на здравији начин и водити смањењу понашања која су штетна по друге и себе.

Закључак

Налази ове студије истичу да су за настанак антисоцијалног понашања значајни апсолутистички захтеви у вези с туђим понашањем и обезвређивањем других људи. Стога, било би пожељно да се превентивни програми усмере на стицање флексибилне животне филозофије, прихватања других људи, постизање веће емпатије са другима и развој вештина заузимања за себе на асертиван, а не на агресиван начин.

Прилози

Прилог 1: Ирационална уверења – матрица склопа ротираних фактора

	1	2	3	4	комуналитет
Свако ко је према мени безобразан, до сржи је покварен и заслужује све најгоре	.891				.739
Свако ко лоше поступа према мени, до сржи је грозан човек и заслужује све најгоре од мене	.887				.775
Свако ко је неправедан према мени, у својој суштини је покварен и заслужује најгоре од мене	.885				.753
Свако ко је некоректан према мени, покварен је до сржи и заслужује све најгоре од мене	.853				.677
Људи апсолутно морају да се понашају лепо према мени и то нико не сме прекршити	.632				.526
Људи апсолутно морају бити коректни према мени и апсолутно не смеју бити некоректни	.587		.315		.567
Апсолутно и без изузетка морам добити коректан и праведан третман и то нико не сме прекршити	.551				.441
Безобразлук и неправду од људи схватам као неописиву и незамисливу грозоту	.420			.384	.391
Нека лоша унутрашња стања показују да сам промашен човек и да заслужујем патњу		.826			.607
Неке грешке у животу значе да сам безвредан и промашен и заслужујем испаштање		.778			.609
Неуспех у љубави значи да сам промашен и безвредан човек и заслужујем самоћу		.689			.576
Ако у животу не постигнем неке битне ствари, безвредан сам и заслужујем грозан живот		.674			.502
Ако сам усамљен и несрећан, значи да сам промашен човек и заслужујем да патим		.664			.461
Нека лоша унутрашња стања схватам као тоталну катастрофу и ужас		.479			.450
Људи апсолутно морају бити праведни према мени и нипошто не сме бити другачије	.312	.387		.347	.354
Неопходна ми је љубав и наклоност и апсолутно морам освојити нечију љубав и наклоност			.861		.568
Ја апсолутно и безусловно морам освојити љубав, наклоност и прихватање и не смем ту заказати			.690		.570
Ја нипошто не смем изгубити нечију љубав и апсолутно морам то спречити			.633		.458
Ако изгубим нечију љубав и наклоност схватам то као ужас и катастрофу			.582		.521
Моје унутрашње стање апсолутно мора бити оптимално и неопходно ми је да буде оптимално			.518		.251
Не могу да издржим лоша унутрашња стања и живот је неподношљив у таквом стању			.508		.372
Ако не сачувам нечију љубав и наклоност, схватам то као катастрофу и ужас		.311	.451		.477
Не могу да издржим и неподношљиво је ако моје унутрашње стање и услови живота нису оптимални			.423		.330
Ако моје унутрашње стање и услови живота нису оптимални, схватам то као катастрофу и ужас			.379		.497
Ја апсолутно морам битне ствари урадити добро и нипошто не смем доживети неуспех				.808	.628
Ја апсолутно морам битне ствари извести како треба и ни по коју цену не смем погрешити				.791	.612
Ако нешто не урадим како треба, схватам то као тоталну катастрофу и ужас		.341		.683	.592
Ако нешто битно не урадим довољно добро, схватам то као тоталну катастрофу и ужас				.640	.477
Ја апсолутно морам поступати адекватно и нипошто не смем заказати				.551	.433

*Прилог 2: Ирационална уверења
корелације између задржаних фактора*

Компонента	1	2	3	4
1	1.000	.327	.403	.393
2	.327	1.000	.341	.302
3	.403	.341	1.000	.523
4	.393	.302	.523	1.000

Коришћена литература

- Banks, T. & P. Zions (2009): REBT used with children and adolescents who have motional and behavioral disorders in educational settings: a review of the literature, *Journal of Rational-Emotive & Cognitive-Behavior Therapy*, Vol. 27, No. 1, 51-65.
- Beck, A. & E. Fernandez (1998): Cognitive-behavioral therapy in the treatment of anger: a meta analysis, *Cognitive Therapy and Research*, Vol. 22, No. 1, 63-74.
- Beck, A.T. (1999): *Prisoners of hate: the cognitive basis of anger, hostility and violence*. New York: Harper Collins Publishers.
- Berger, K.S. (2003): *The developing person through childhood and adolescence*. New York: Worth Publishers.
- Bernard, M. & M.R. Joyce (1984): *Rational emotive therapy of children and adolescents: theory, treatment strategies and preventive methods*. New York: Wiley & Sons.
- Bernard, M. (1998): Validation of the general attitude and beliefs scale, *Journal of Rational-Emotive & Cognitive-Behavior Therapy*, Vol. 16, No. 3, 183-196.
- Blankstein, K.R. & D.M. Dunkley (2002): Evaluative concerns, self-critical, and personal standards perfectionism: a structural equation modeling strategy; in G.L. Flett & P.L. Hewitt (eds.): *Perfectionism: theory, research and treatment* (285-315). Washington, DC: American Psychological Association.
- Burns, L.R. & B.A. Fedewa (2005): Cognitive styles: links with perfectionistic thinking, *Personality and Individual Differences*, Vol. 38, No. 1, 103-113.
- Bushman, B.J. & L.A. Anderson (2001): Is it time to pull the plug on hostile versus instrumental aggression dichotomy? *Psychological Review*, Vol. 108, No. 1, 273-279.
- David, D., J. Schnur & A. Belloiu (2002): Another search for the "hot" cognitions: appraisal, irrational beliefs, attributions and their relation to emotion, *Journal of Rational Emotive and Cognitive-Behavior Therapy*, Vol. 20, No. 3, 93-131.
- DiBartolo, P.M., R.O. Frost, P. Chang, M. LaSota & A.E. Grills (2004): Shedding light on the relationship between personal standards and psychopathology: the case for contingent self-worth, *Journal of Rational-Emotive & Cognitive Behavior Therapy*, Vol. 22, No. 4, 241-254.
- DiGiuseppe, R. & J.J. Froh (2002): What cognitions predict state anger? *Journal of Rational-Emotive & Cognitive-Behavior Therapy*, Vol. 20, No. 2, 133-150.
- DiGiuseppe, R. & R. Tafra (2007): *Understanding anger disorders*. Oxford University Press.
- Dodge, K.A. (1990): The structure and function of reactive and proactive aggression; in D. Pepler & K.H. Rubin (eds.): *The development and treatment of childhood aggression* (115-147). Hillsdale, New Jersey: Erlbaum.
- Dodge, K.A., J.M. Price, J.A. Bachrowski & J.P. Newman (1990): Hostile attribution biases in severely aggressive adolescents, *Journal of Abnormal Psychology*, Vol. 99, No. 4, 358-392.

- Dryden, W. (1990): *Dealing with anger problems: rational-emotive therapeutic interventions*. Sarasota: Professional Resource Exchange Inc.
- Ellis, A. (1977): *Anger: how to live with and without it*. New York: Carol Publishing Group.
- Ellis, A. (1994): *Reason and emotion in psychotherapy*. USA: Birch Lane Press.
- Ellis, A. (2002): The role of irrational beliefs in perfectionism; in G.L. Flett & P.L. Hewitt (eds.): *Perfectionism: theory, research, and treatment* (217-229). Washington, DC: American Psychological Association.
- Flett, G.L. & P.L. Hewitt (2002): Perfectionism and maladjustment: an overview of theoretical, definitional and treatment issues; in G.L. Flett & P.L. Hewitt (eds.): *Perfectionism: theory, research, and treatment* (5-13). Washington, DC: American Psychological Association.
- Frost, R.O., R.G. Heimberg, C.S. Holt, J.I. Mattia & A.L. Neubauer (1993): A comparison of two measures of perfectionism, *Personality and Individual Differences*, Vol. 14, No. 2, 119-126.
- Harrington, N. (2006): Frustration intolerance beliefs: their relationship with depression, anxiety and anger, in a clinical population, *Cognitive Therapy and Research*, Vol. 30, No. 6, 699-709.
- Jones, J. & P. Trower (2004): Irrational and evaluative beliefs in individuals with anger disorders, *Journal of Rational-Emotive & Cognitive-Behavior Therapy*, Vol. 22, No. 3, 153-169.
- Marić, Z. (2002): *Kognitivni činioci emocije i emocionalnog poremećaja iz ugla REBT* (magistarski rad). Beograd: Filozofski fakultet.
- Marić, Z. (2003): Uloga disfunkcionalnih stavova u depresivnom raspoloženju i provera medijacionog efekta "vreljih" evaluativnih kognicija, *Psihologija*, Vol. 36, Br. 1, 101-115.
- Martin, R.C. & E.R. Dahlen (2004): Irrational beliefs and the experience and expression of anger, *Journal of Rational-Emotive & Cognitive-Behavior Therapy*, Vol. 22, No. 1, 3-20.
- Momirović, K., B. Wolf & Z. Džamonja (1998): *Kibernetička baterija konativnih testova KON6*. Beograd: Centar za primenjenu psihologiju.
- Novaco, R.W. (1994): Anger as a risk factor for violence among the mentally disordered; in J. Monahan & H.J. Steadman (eds.): *Violence and mental disorder: developments in risk assessment* (21-59). Chicago: University of Chicago Press.
- Opačić, G. (2010): *Skala antisocijalnog ponašanja* (u pripremi).
- Rice, K.G. & R.B. Slaney (2002): Clusters of perfectionists: two studies of emotional adjustment and academic achievement, *Measurement & Evaluation in Counseling & Development*, Vol. 35, No. 1, 35-48.
- Scott, M.J. & W. Dryden (1998): The cognitive-behavioral paradigm; in R. Woolfe & W. Dryden (eds): *Handbook of counselling psychology* (156-180). London: Sage Publications & New Delhi: Thousand Oaks.
- Sharp, S.R. & R.S. McCallum (2005): A rational-emotive behavioral approach to improve anger management and reduce office referrals in middle school children. A formative investigation and evaluation, *Journal of Applied School Psychology*, Vol. 21, No. 1, 39-66.
- Vernon, A. & M.E. Bernerd (2006): Applications of REBT in schools: prevention, promotion, intervention; in A. Ellis & M.E. Bernard (eds.): *Rational-emotive behavioral approaches to childhood disorders. Theory, practice and research* (158-189). Springer US.

Tatjana Vukosavljević-Gvozden, Goran Opačić and Zorica Marić
IRRATIONAL EVALUATIONS
AND ANTISOCIAL BEHAVIOUR OF ADOLESCENTS

Abstract

The principles of the Rational Emotive Behaviour Therapy point out to the role of irrational beliefs in the occurrence of aggressive and antisocial behaviour. The goal of this research is to determine whether there are links between irrational beliefs and self-assessment of antisocial behaviour and whether there are differences with respect to irrational beliefs between the young who were sentenced by juvenile court judges compared to the control group. The research was conducted on two subsamples – the first consisted of male adolescents (N=116), aged 16 to 19, and the second comprised male adolescents 50 out of whom were sentenced by juvenile court judges, aged averagely 17 and a half, and 50 members of the control group. The modified version of the General Attitude and Belief Scale (GABS) (Marić, 2002, 2003) and Antisocial Behaviour Scale (ABS) (Opačić, 2010, in print) were used. Multiple regression analysis showed that the best predictor of the score on antisocial behaviour scale was “the demand for absolute correctness of others and their devaluation”, followed by the aspiration towards perfectionism and success which acts as the factor that reduces the probability of antisocial behaviour. Almost identical results were obtained by group comparison. The obtained results provide guidelines for designing preventive programs (sketched in the discussion) that would be able to reduce the frequency of aggressive and antisocial behaviour at adolescent age.

Key words: irrational beliefs, anger, antisocial behaviour.

Татјана Вукосавлевич-Гвозден, Горан Опачич и Зорица Марич
ИРРАЦИОНАЛНЫЕ ЭВАЛЮАЦИИ
И АНТИСОЦИАЛЬНОЕ ПОВЕДЕНИЕ ПОДРОСТКОВ

Резюме

Положения рационально-эмотивной поведенческой терапии указывают на роль иррациональных убеждений в появлении агрессивного и антисоциального поведения. Цель настоящего исследования – установить наличие связей между иррациональными убеждениями и самооценкой антисоциального поведения и существование различий в отношении иррациональных убеждений между подростками, подвергавшимся судебным наказательным мерам для несовершеннолетних преступников и подростками, вошедшими в состав контрольной группы. Исследование было проведено на двух корпусах испытуемых: первый составили подростки мужского пола (N=116) в возрасте от 16 до 19 лет, тогда как в состав второго вошли подростки мужского пола, из которых 50, в среднем возрасте 17 лет 6 месяцев, подвергались судебным наказательным мерам для несовершеннолетних преступников, и 50 членов сопоставительной группы. Использовались Модифицированная версия шкалы иррациональных убеждений (GABS) (Marić, 2002, 2003) и Шкала антисоциального поведения (SAP) (Opačić, 2010, на подготовительном этапе). Мультипльный регрессионный анализ показал, что лучшим предиктором итогового результата на шкале антисоциального поведения является „требование к абсолютной корректности других и их

обесценивание“, затем следует стремление к перфекционизму и успеху, которое действует в качестве фактора, уменьшающего вероятность антисоциального поведения. Почти идентичные результаты были получены на основании сопоставления групп. Результаты исследования дают основания для составления профилактических программ (их контуры обрисованы в дискуссии), которые могли бы уменьшить частотность агрессивного и антисоциального поведения в подростковом возрасте.

Ключевые слова: иррациональные убеждения, гнев, антисоциальное поведение.